

AZRƏBAYCAN RESPUBLİKASI DAXILI İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA **CİNAYƏT PROSESİ.**

FƏNN: **“ HÜQUQ- MÜHAFİZƏ ORQANLARI ”**

ƏYANİ TƏHSİL

M Ü H A Z İ R Ə

Mövzu 14.Azərbaycan Respublikasında vəkillik

Tərtib etdi :

*“Cinayət” prosesini kafedrasının
rəisi, polis polkovniki, h.ü.f.d*

Səyyad Ağayev

Vaxt : 4 saat.

Mühz : 2 saat

Sem: 2 saat

Mühazirə kafedra iclasında müzakirə edilməklə bəyanılmışdır.

Protokol № _____ “ _____ ” 2021–cı il.

BAKI - 2021.

Mövzu 14. Azərbaycan Respublikasında vəkillik

Plan

1. Hüquqi yardımın məzmunu və əhəmiyyəti. Vəkillik anlayışı və fəaliyyətinin həyata keçirilməsinin ümumi qaydaları
2. Vəkilliyə qəbul qaydaları və Vəkillər Kollegiyasının işinin təşkili
3. Vəkillərin ümumi və prosessual səlahiyyətləri

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. 7, 12, 60, 61 və 71-ci maddələr.
2. "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının 28 dekabr 1999-cu il tarixli Qanunu.
3. "Müdafiəçilərə, tərcüməçilərə, mütəxəssislərə və ekspertlərə ödənilməli olan məbləğlərin miqdarı haqqında" Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 31 №-li 1 fevral 2001-ci il tarixli Qərarı.
4. Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosesual Məcəlləsi, 66-69 və 73-cü maddələr.
5. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi, 19, 92, 114, 153.2.5-153.2.8, 193, 312, 472 və 481-ci maddələr.
6. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi, 374-376, 401.1.6- 401.1.7-ci maddələr
7. **Q.K. Cənnətov**. Azərbaycanda vəkillik. Bakı, 2003.
8. BMT-nin vəkillərin rolu haqqında əsas müddəaları (1990, avqust).
9. Beynəlxalq Hüquqşünaslar Assosiasiyasının Hüquqşünas Peşəsinin Müstəqilliyinə Dair Standartları (1990, sentyabr).
10. Avropa Birliyi ölkələrinin vəkilləri üçün Ümumi Qaydalar Məcəlləsi.
11. Beynəlxalq Vəkillər Birliyinin Vəkillik Etikası Qaydaları.
12. Amerika Hüquqşünaslar Assosiasiyasının Nümunəvi Peşə Etikası Qaydaları.
13. Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (1 dekabr 1998-ci il).
14. Dərslik. M.Qəfərov, H.Eyvazov. Hüquq-mühafizə orqanları. Bakı, Qanun, 2011.

GİRİŞ

Son illər Azərbaycan Respublikasında digər sahələrdə olduğu kimi vəkilliklə də bağlı əsaslı islahatlar aparılır. Bu islahatlar ölkədə həyata keçirilən hüquqi islahatların tərkib hissəsini təşkil edir. Həmin məqsədlə Avropa Şurasının müvafiq təşkilatlarının, eləcə də məhkəmə və digər dövlət orqanlarının əməkdaşlarının iştirakı ilə ölkəmizdə bir çox seminar-müşavirələr keçirilmiş, vəkilliyin müasir tələblərə uyğun inkişaf etdirilməsi ilə bağlı aktual məsələlər müzakirə edilmişdir.

Azərbaycanda vəkilliyin problem və çətinliklərinin həlli daim müvafiq dövlət orqanlarının diqqət mərkəzində olmuş, vəkillik fəaliyyətini tənzimləyən müasir tələblərə uyğun “Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında” Qanun qəbul edilmişdir.

Demokratik və hüquqi dövlət quruculuğunda yüksək səviyyəli hüquqi yardımın göstərilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir ki, bu da əsasən vəkillik tərəfindən həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasında vəkillik ictimai və özünüidarə təşkilatdır, Respublikamızda hüquq-mühafizə orqanları və digər təşkilatlar arasında əhəmiyyətli yer tutur. Ona görə də Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi digər hüquq-mühafizə orqanları arasında (məhkəmə, prokurorluq, istintaq və s.) vəkilliyə də hüquqi yer verir.

Konstitusiyamız insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasını dövlətin ali məqsədi elan edir. Azərbaycan vəkilliyinin də bu istiqamətdə fəaliyyəti böyükdür.

Sual 1. Hüquqi yardımın məzmunu və əhəmiyyəti. Vəkillik anlayışı və fəaliyyətinin həyata keçirilməsinin ümumi qaydaları

BMT Baş Məclisinin 10 dekabr 1948-ci ildə qəbul etdiyi "İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə"nin 11-ci maddəsində qeyd edilmişdir ki, "cinayətdə ittiham olunan hər bir insan onun təqsiri qanuni qaydada, müdafiəçi üçün bütün imkanların yaradıldığı açıq məhkəmə baxışında sübut edilənədək günahkar sayıla bilməz. Bu prinsip BMT-nin qəbul etdiyi bir sıra normativ aktlarda daha da inkişaf etdirilmiş və özünün parlaq təcəssümünü BMT Baş Məclisinin 16 dekabr 1966-cı ildə qəbul etdiyi "Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt"da tapmışdır. Paktın 14-cü maddəsinin 3-cü bəndində göstərilir ki, "hər kəs ona qarşı irəli sürülən hər hansı cinayət ittihamına baxılarkən tam bərabərlik əsasında minimum aşağıdakılarla təminat hüququna malikdir:

a) ona qarşı irəli sürülən ittihamın xarakteri və əsası ilə təcili qaydada və onun başa düşdüyü dildə ətraflı xəbərdar edilmək;

b) özünü müdafiəyə hazırlamaq üçün kifayət qədər vaxta və özünün seçdiyi müdafiəçi ilə əlaqə saxlamaq imkanına malik olmaq;

c) əsassız ləngitməyə yol verilmədən mühakimə edilmək;

ç) özünün iştirakı ilə mühakimə olunmaq və özünü şəxsən, yaxud özünün seçdiyi müdafiəçi vasitəsilə müdafiə etmək; əgər müdafiəçi yoxdursa, bu hüququ haqqında xəbərdar edilmək və ədalət məhkəməsi mənafeyinin tələb etdiyi bütün hallarda, təyin olunmuş müdafiəçiyə, müdafiə haqqını ödəmək üçün kifayət qədər vəsaiti olmadığı hallarda isə pulsuz müdafiəçiyə malik olmaq;

d) onun əleyhinə ifadə verən şahidləri dindirmək, yaxud bu şahidlərin dindirilməsi hüququna malik olmaq, öz şahidlərinin onun əleyhinə ifadə verən şahidlər üçün mövcud olan şərtlərlə istintaqa çağırılması hüququna malik olmaq;

e) məhkəmədə istifadə olunan dili başa düşmürsə, yaxud bu dildə danışmırsa, tərcüməçinin köməyindən pulsuz istifadə etmək;

ə) öz əleyhinə ifadə verməyə, yaxud özünün müqəssir olduğunu etiraf etməyə məcbur edilməmək.

Beynəlxalq regional təşkilat olan Avropa Şurasının 4 noyabr 1950-ci ildə Romada qəbul etdiyi və 3 sentyabr 1953-cü ildən qüvvəyə minən "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsində təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipi əks etdirilmiş və hər bir şəxsin özünü şəxsən və ya özünün seçdiyi müdafiəçi vasitəsi ilə müdafiə etmək hüququnun olduğu göstərilmişdir.

BMT 1990-cı ilin avqust ayında özünün 8-ci Konqresində "Vəkillərin rolu haqqında əsas Müddəalar"ı qətnamə ilə təsdiq etməklə vəkil yardımını üçün hər bir şəxsin müraciət etmək hüququnun olmasını xüsusi vurğulamışdır. Bu müddəalara görə BMT üzvü olan dövlətlər, onun ərazisində yaşayan və onun yurisdiksiyasına tabe olan, irqindən, dərisinin rəngindən, etnik mənşəyindən, cinsindən, dilindən, dinindən, siyasi əqidəsindən, milli və ya sosial mənşəyindən, iqtisadi və ya başqa

mövqeyindən asılı olmayaraq, hər bir şəxsi hüquqi yardıma çatmaq üçün bərabər və real səmərəli prosedur, işlək mexanizmlə təmin etməlidirlər. Bununla bərabər, BMT üzvü olan dövlətlər cinayət törətməkdə təqsirli və ya şübhəli şəxs qismində həbsxanada yerləşdirilən və ya tutulan, saxlanılan şəxsin tez bir zamanda, hər bir halda isə şəxsin tutulduğu və ya həbsə alındığı andan etibarən 48 saatdan gec olmayaraq vəkillə təmin olunmasına şərait yaratmalıdırlar.

Yuxarıda qeyd olunan prinsiplərin, müddələrin demək olar ki, hamısı AR-in Konstitusiyasında, AR CPM-də və digər qanunvericilik aktlarında təsbit olunmuşdur. Təqsirləndirilən şəxsi vəkil yardımından məhrum etmək cinayət-prosessual qanunvericiliyin əhəmiyyətli dərəcədə pozulması deməkdir və bu pozuntu prosesual sanksiyanın tətbiq olunmasına, yəni işin ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarılmasına və başqa qərarların qəbul edilməsinə səbəb olur.

Son illər Azərbaycan Respublikasında digər sahələrdə olduğu kimi vəkilliklə də bağlı əsaslı islahatlar aparılır. Bu islahatlar ölkədə həyata keçirilən hüquqi islahatların tərkib hissəsini təşkil edir. Həmin məqsədlə Avropa Şurasının müvafiq təşkilatlarının, eləcə də məhkəmə və digər dövlət orqanlarının əməkdaşlarının iştirakı ilə ölkəmizdə bir çox seminar-müşavirələr keçirilmiş, vəkilliyin müasir tələblərə uyğun inkişaf etdirilməsi ilə bağlı aktual məsələlər müzakirə edilmişdir.

Azərbaycanda vəkilliyin problem və çətinliklərinin həlli daim müvafiq dövlət orqanlarının diqqət mərkəzində olmuş, vəkillik fəaliyyətini tənzimləyən müasir tələblərə uyğun "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanun qəbul edilmişdir.

Demokratik və hüquqi dövlət quruculuğunda yüksək səviyyəli hüquqi yardımın göstərilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir ki, bu da əsasən vəkillik tərəfindən həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasında vəkillik ictimai və özünüidarə təşkilat olaraq, respublikamızda hüquq-mühafizə orqanları və digər təşkilatlar arasında əhəmiyyətli yer tutur. Ona görə də Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi digər hüquq-mühafizə orqanları arasında (məhkəmə, prokurorluq, istintaq və s.) vəkilliyə də hüquqi yer verir.

Hüquqi yardıma ehtiyacı olan hər bir şəxsə, o cümlədən birinci növbədə inzibati və cinayət məsuliyyətinə cəlb edilən şəxslərə yüksək keyfiyyətli hüquqi yardımın göstərilməsi mühüm konstitusiya müddəasıdır. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 61-ci maddəsində göstərilir:

" I. Hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ vardır.

II. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi yardım ödənişsiz, dövlət hesabına göstərilir.

III. Hər bir şəxsin səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququ vardır".

Hər bir şəxsə (vətəndaşa, əcnəbiyə, vətəndaşlığı olmayan şəxsə, fiziki və ya hüquqi şəxsə) yüksək keyfiyyətli hüquqi yardımın göstərilməsinə qanunvericilik tərəfindən belə yüksək diqqət verilməsi Azərbaycan

Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsinin I hissəsində əks olunmuş: "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının , Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir" müddəasının tələblərindən irəli gəlir.

AR CPM-in 19-cu maddəsi, cinayət təqibi gedişində təhqiqatçının , müstəntiqin, prokuror və ya məhkəmənin zərər çəkmiş, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxslərin keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnu təmin etmək üçün tədbirlər görməsini onların qarşısında bir vəzifə kimi qoyur.

İnsan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi heç də sadə bir proses olmadığı üçün, bu müddəanın tam həcmdə realizə edilməsi işi onu dərinlən bilməklə və peşəkarcasma həyata keçirməklə mümkündür. Bu işi heç də hamı həyata keçirə bilməz. Bunun üçün yalnız qanunvericiliyi oxumaq bacarığı deyil, həm də qanunvericiliyi dərinlən bilmək və şərh etmək, yaranmış məsələni həll etmək üçün lazım olan normativ-hüquqi aktı tezliklə tapmaq vərdişi, konkret əməl və hərəkətlərin doğura biləcəyi hüquqi nəti-cələri görmək bacarığı, belə əməl və hərəkətlər nəticəsində gələcəkdə yarana bilən arzuolunmaz nəticələrin neytrallaşdırılması və ya istisna edilməsi üçün qabaqcadan vaxtında tətbiq edilə bilən hüquq tədbirlərini və s. həyata keçirmək üçün biliklər tələb olunur. Qısaca olaraq demək lazımdır ki, effektiv hüquqi yardımın göstərilməsi üçün mütəxəssis lazımdır.

Öz məzmununa görə hüquqi yardım getiş dairəli hərəkətləri əhatə edir: lazım olan normativ hüquqi aktın axtarılmasına və onun məzmununun izah edilməsinə, ərizə və digər sənədlərin tərtib edilməsinə köməklik göstərilməsi, yaranmış problemi daha da effektiv həll edə bilən orqanın müəyyən edilməsi, məhkəmədə və ya digər orqanda nümayəndəlik etmək, cinayət işi üzrə müdafiəni aparmaq və ya inzibati məsuliyyətə cəlb edilən şəxsin qanuni mənafeələrini qorumaq və s. Çoxillik təcrübə göstərir ki, belə fəaliyyəti daha səmərəli həyata keçirməyi bacarmaq imkanı bunun üçün xüsusi olaraq yaradılmış təşkilata - vəkilliyə məxsusdur.

Azərbaycan Respublikasında vəkillik qanunçuluğun, vətəndaş və təşkilatların hüquq və qanuni mənafeələrinin müdafiəsinin möhkəmləndirilməsinə kömək etmək iqtidarında olan təşkilatların arasında özünəməxsus yer tutur.

Vəkillik dedikdə - əsas vəzifəsi hüquqi yardıma ehtiyacı olan hər bir şəxsə yüksək səviyyəli hüquqi yardımın göstərilməsi üçün xüsusi qaydada yaradılmış peşəkar hüquqşünasların birliyi başa düşülür.

Vəkillik - qanun əsasında əhaliyə və təşkilatlara hüquq məsələləri barəsində məsləhətlər vermək, müxtəlif növ sənədlər və rəsmi kağızlar hazırlamaq, məhkəmədə cinayət işləri üzrə müdafiəni və mülki işlər üzrə nümayəndəliyi həyata keçirmək yolu ilə köməklik göstərməyə qabiliyyəti olan bir təşkilatdır.

Azərbaycan Respublikasında vəkilliyin fəaliyyəti 28 dekabr 1999-cu il tarixli "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə nizamlanır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində hər bir şəxsin məhkəmə prosesində, ibtidai istintaqda və təhqiqatda öz hüquqlarının və qanunla qorunan mənafeələrinin müdafiəsini həyata keçirmək üçün özünün seçdiyi vəkilə müraciət etmək, tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüquqlarının təmin olunmasının və başqa məsələlər üzrə hüquqi yardım göstərən vəkillərin fəaliyyətinin

tənziplənməsi məqsədi ilə qəbul edilmiş "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanun - Azərbaycan Respublikasında fiziki və hüquqi şəxslərə yüksək keyfiyyətli hüquqi yardımın göstərilməsi üzrə vəkillik fəaliyyətinin əsas prinsiplərini, vəkillərin hüquqi statusunu və onların özünüidarəsinin əsaslarını müəyyən edir.

Qanunun tələblərinə əsasən Azərbaycan Respublikası ərazisində əcnəbi vəkillər tərəfindən hüquqi yardım göstərilməsi yalnız əcnəbinin mənsub olduğu dövlətin qanunları və ya beynəlxalq hüquq normalarının tətbiqinə dair verilən məsləhət və rəylərlə məhdudlaşır.

Azərbaycan Respublikası ərazisində əcnəbi vəkillər mülki işlər, cinayət işləri, iqtisadi mübahisələrə dair işlər, inzibati xətalar haqqında işlər üzrə məhkəmə icraatına Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə müvafiq olaraq qarşılıqlı münasibətlər əsasında buraxılır ("Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" AR Qanununun 26-cı maddəsi).

Azərbaycan Respublikasında vəkillik hüquq müdafiə fəaliyyətini peşəkarca həyata keçirməli olan müstəqil hüquqi təsisatdır.

Vəkillik qanunun aliliyi, müstəqillik, demokratizm, humanizm, ədalət və konfidensiallıq prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərir.

Vəkilliyin əsaslarını aşağıdakılar təşkil edir:

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanuna, Azərbaycan Respublikasının prosessual qanunvericiliyinə və Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarına əməl edilməsi;
- vəkillərin və onların birliyinin peşəkar fəaliyyətinə prokurorluq, məhkəmə, digər dövlət orqanları, ictimai birliklər, hər hansı müəssisə, idarə, təşkilat və vəzifəli şəxs tərəfindən müdaxiləyə, təzyiqa yol verilməməsi;
- vəkillərin hüquqlarının bərabərliyi;
- özünüidarəetmə, vəkillər və vəkillik fəaliyyətinə dair məsələlər üzrə müstəqil qərar qəbul edilməsi.

Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanundan və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktlarından, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən ibarətdir.

Vəkillərin prosessual hüquqları və vəzifələri Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual, İnzibati Xətalar və Mülki-Prosessual məcəllələri ilə tənziplənir.

Vəkilliyin əsas vəzifələri fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqlarının, azadlıqlarının və qanunla qorunan mənafelərinin müdafiə edilməsindən və onlara yüksək keyfiyyətli hüquqi yardımın göstərilməsindən ibarətdir.

Vəkillər Kollegiyası üzvlüyünə müəyyən olunmuş qaydada qəbul edilmiş və vəkil andı içmiş şəxs vəkillik fəaliyyətini həyata keçirə bilər.

Cinayət işləri üzrə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiəsi, mülki işlər üzrə kassasiya (əlavə kassasiya) şikayəti və ya məhkəmə aktına yeni açılmış hallar üzrə yenidən baxılması haqqında ərizə vermiş şəxsin Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsində təmsil edilməsi, habelə hüquq və azadlıqlarının pozulması ilə bağlı şikayət vermiş ərizəçinin Konstitusiya Məhkəməsində təmsil edilməsi vəkillik fəaliyyətinin müstəsna dairəsidir.

Vəkillər hüquqi yardımın göstərilməsi ilə bağlı aşağıdakı məsələlərdə iştirak edirlər:

- dövlət və qeyri-dövlət orqanlarında və təşkilatlarda, o cümlədən xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda, fiziki və hüquqi şəxslərin nümayəndəliyinin həyata keçirilməsində;
- hüquqi məsələlərə dair şifahi və yazılı məsləhətlər, izahatlar və arayışlar verilməsində;
- ərizələrin, şikayətlərin və hüquqi xarakterli sənədlərin tərtib edilməsində;
- fiziki və hüquqi şəxslərə lazımi hüquqi yardım göstərilməsində, onların fəaliyyətinin hüquqi təminatının həyata keçirilməsində;
- digər növ hüquqi yardım göstərilməsində.

Vəkillik fəaliyyəti irqindən, milliyyətindən, dilindən, dinindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının üstünlüyü, qanunun aliliyi, vəkillərin müstəqilliyi, onlarla hüquqi yardım üçün müraciət edənlər arasında olan münasibətlərin könüllülüyü əsasında və vəkil etikasına riayət edilməklə həyata keçirilir.

Vəkillik fəaliyyəti hüquqi yardım üçün müraciət etmiş şəxslərin hüquqlarının və mənafeələrinin müdafiəsinin və ya təmsil edilməsinin vəkilə həvalə edilməsi əsasında və onların tapşırıqlarına müvafiq olaraq həyata keçirilir.

Vəkilin ədalət mühakiməsində iştirakı yalnız hüquqi yardım üçün müraciət edən şəxslə fərdi qaydada fəaliyyət göstərən vəkil və ya vəkilin daxil olduğu qurum arasında bağlanmış müqavilə əsasında həyata keçirilir.

İşin mahiyyəti əsasında vəkil hüquqi yardım üçün müraciət etmiş şəxsə həmin tapşırıq icra edilməsinin ehtimalı ilə əlaqədar olan bütün şərtləri bildirir və tərəflər razılığa gəldikdə yazılı surətdə müvafiq müqavilə tərtib edilir.

Müraciət etmiş şəxs müqavilə şərtləri əsasında vəkilə həvalə edilmiş tapşırığı qabaqcadan xəbərdarlıq etmədən məhdudlaşdırma və ya geri götürə bilər.

Dövlət hesabına hüquqi yardımın göstərilməsi üçün müraciət etmiş şəxs təyin olunmuş vəkildən istənilən vaxt imtina edə və özünün seçdiyi digər vəkillə müqavilə bağlaya bilər.

Vəkillik fəaliyyəti fərdi qaydada və ya Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun vəkil (vəkillər) tərəfindən yaradılmış vəkil qurumlarının (hüquq məsləhətxanaları, vəkil büroları, vəkil firmaları və s.) tərkibində həyata keçirilə bilər. Vəkillik fəaliyyətinin təşkilati-hüquqi forması vəkillər tərəfindən könüllü olaraq seçilir.

Vəkillik fəaliyyətinin həyata keçirilməsi bu fəaliyyət üçün seçilmiş təşkilati-hüquqi forma üzrə qurumun dövlət qeydiyyatından keçməsindən sonra başlanır. Bu qurumun təsisçiləri yalnız vəkillər olmalıdır.

Təşkilati formasından asılı olmayaraq idarə, müəssisə və təşkilatlar vəkillərə öz peşə borclarını yerinə yetirərkən yardım etməyə borcludurlar.

Məhkəmə, istintaq, təhqiqat və digər dövlət orqanlarının işçilərinin vəkil ilə hüquqi yardım göstərilən şəxs arasında hüquqi yardım göstərməklə əlaqədar vasitəçiliyinə yol verilmir.

Vəkili peşə borcunu həyata keçirməklə əlaqədar ona məlum olan hallar barədə dindirmək qadağandır. Vəkil tutulduqda və ya onun cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi barədə qərar qəbul edildikdə bu barədə dərhal Baş prokurora və Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinə məlumat verilməlidir. Peşə fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar vəkillər tərəfindən toplanılan sənədlər və digər sübutlar, vəkillik icraatları (dosye) istintaq və məhkəmə orqanları tərəfindən tələb edilə və götürülə bilməz.

Beləliklə, suala nəticə olaraq qeyd edirik ki, vəkillərə və onların təşkilatlarına edilən bütün müraciətlər vəkillər tərəfindən sirr kimi qorunur. Tutulan, həbs edilən və ya məhkum edilən şəxslərə hüquqi yardım göstərilməsi üçün vəkil ilə təklidə görüşlər və məsləhətləşmələr üçün lazımi şərait yaradılmalı, konfidensiallıq təmin olunmalıdır.

Vəkillərin müdafiəsinin və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi "Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında" Qanunun müddəalarına müvafiq olaraq həyata keçirilir.

Sual 2. Vəkilliyə qəbul qaydaları və Vəkillər Kollegiyasının işinin təşkili

Vəkillər öz fəaliyyətlərini Vəkillər Kollegiyası vasitəsi ilə həyata keçirirlər. Ona görə də vəkilliyə qəbul qaydaları ilə yanaşı, Vəkillər Kollegiyasının işinin təşkilinin də öyrənilməsi zəruridir.

Vəkilliyə namizədlər üçün aşağıdakı tələblər qoyulur:

Ali hüquq təhsilli, hüquqşünas ixtisası üzrə üç ildən az olmayaraq iş stacı olan və ya elmi və pedaqoci təhsil müəssisələrində hüquq sahəsində üç ildən az olmayan müddətdə fəaliyyət göstərən, İxtisas Komissiyasında peşə yararlılığının müəyyən edilməsi məqsədilə yazılı testdən və şifahi müsahibədən ibarət olan ixtisas imtahanını müvəffəqiyyətlə vermiş və Ədliyyə Akademiyasında icbari təlimi müvəffəqiyyətlə bitirmiş şəxs aşağıdakı göstərilən hallara zidd olmamaq şərti ilə vəkil ola bilər.

Əvvəllər vəkil (intizam qaydasında vəkillik fəaliyyətinə xitam verilmiş şəxslər istisna olmaqla) və ya hakim olmuş şəxslər yazılı testi vermədən və icbari təlimə cəlb olunmadan, şifahi müsahibədən keçdikdən sonra vəkil ola bilərlər. Hüquq elmləri doktoru alimlik dərəcəsi olan şəxslər, habelə əvvəllər Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin hakimi, apellyasiya və kassasiya instansiyası məhkəmələrinin sədri vəzifəsində işləmiş şəxslər göstərilən yazılı testi vermədən, şifahi müsahibədən keçmədən və icbari təlimə cəlb olunmadan vəkil ola bilərlər.

İkili vətəndaşlığı, digər dövlətlər qarşısında öhdəlikləri olan, qanunla müəyyən edilmiş qaydada fəaliyyət qabiliyyəti olmayan və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyətli hesab olunmuş, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada alınan tibbi rəyə əsasən əqli qüsurlarına görə vəkillik fəaliyyətini həyata keçirməyə qadir olmayan, qəsdən az ağır, ağır və ya xüsusilə ağır cinayət törətməyə görə məhkumluğu ödənilməmiş və ya götürülməmiş, barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsi haqqında qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı olan şəxslər vəkil ola bilməzlər.

Vəkillər bütün məhkəmə instansiyalarında və Konstitusiyaya Məhkəməsində həyata keçirilən icraatlara buraxılırlar.

Dövlət qulluğunda çalışan şəxslər yalnız tutduqdarı vəzifədən azad edildikdən və qanunla müəyyən edilmiş qaydada vəkil statusu əldə etdikdən sonra vəkillik

fəaliyyəti ilə məşğul ola bilərlər. Vəkil dövlət qulluğuna qəbul edildikdə onun vəkillik fəaliyyəti dövlət qulluğundan azad olunanadək dayandırılır. "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" AR Qanununda nəzərdə tutulmuş qaydada vəkil statusunu əldə etməmiş şəxs tərəfindən vəkil adından qanunsuz istifadə olunması Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

AR İXM-in 199-1-ci maddəsinə əsasən qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada vəkil statusunu əldə etməmiş şəxs tərəfindən gəlir əldə etməklə vəkil adından istifadə olunmasma görə, həmin fiziki şəxslər 30 manatdan 40 manatadək miqdarda, vəzifəli şəxslər isə 70 manatdan 90 manatadək miqdarda cərimə edirlər.

Ali hüquq təhsilli Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı vəkilin köməkçisi ola bilər. Vəkilin köməkçisi vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək üçün qanunvericiliyin tələblərinə uyğun vəkil (vəkillər) tərəfindən yaradılmış vəkil qurumları ilə, bu fəaliyyət fərdi qaydada həyata keçirildikdə isə Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin müəyyən etdiyi formada və qaydada bağlanmış əmək müqaviləsinə əsasən fəaliyyət göstərir. Vəkil köməkçisinin əmək haqqı həmin müqaviləni bağlamış vəkil qurumunun və ya vəkilin hesabına verilir.

Vəkilin köməkçisi öz fəaliyyətini vəkilin rəhbərliyi altında və onun tapşırıqlarını yerinə yetirməklə həyata keçirir. Vəkilin köməkçisi müstəqil olaraq vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul ola bilməz. Vəkilin köməkçisi vəkillik sirrini qorumaq, habelə vəkillərin davranış qaydalarına riayət etməlidir.

Vəkillər Kollegiyasının orqanlarına aiddir: Vəkillər Kollegiyası üzvlərinin ümumi yığıncağı (konfransı) və Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının qanunu ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasında Vəkillər Kollegiyası yaradıla bilər və bu kollegiya AR Vəkillər Kollegiyasının tərkibinə daxildir.

Vəkillər Kollegiyası aşağıdakı vəzifələri həyata keçirir:

- "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunun tələblərinə uyğun olaraq kollegiya üzvlüyünə qəbul olunma məsələsini həll edir;
- "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunun tələblərinə uyğun olaraq intizam nəzarətini həyata keçirir;
- hüquq-mühafizə orqanlarının və məhkəmələrin tələbi əsasında vəkillik fəaliyyəti ilə bağlı məsələlərə rəy verir;
- vəkillərə münasibətdə öz səlahiyyətləri daxilində qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı nəzarət orqanının funksiyalarını həyata keçirir;
- "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunun tələblərinə uyğun olaraq başqa məsələləri həll edir.

Vəkillər Kollegiyasının Nizamnaməsini, İxtisas və İntizam Komissiyalarının əsasnamələrini və vəkillərin davranış qaydaları haqqında əsasnaməni qəbul etmək, onlara əlavə və dəyişikliklər etmək, Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin sədrini, sədr müavinlərini və digər üzvlərini, İntizam Komissiyasının sədrini və üzvlərini seçmək, vəkilliyin rəsmi emblemini və vəkillərin xüsusi

geyim formasının təsvirini təsdiq etmək, Vəkillər Kollegiyasının büdcəsini və üzvlük haqqının həcmi müəyyən etmək *Vəkillər Kollegiyası üzvlərinin ümumi yığıncağının (konfransının) müstəsna səlahiyyətidir*. Vəkillər Kollegiyası üzvlərinin sayı beş yüzdən çox olarsa, Vəkillər Kollegiyası üzvlərinin ümumi yığıncağının səlahiyyətləri Vəkillər Kollegiyası üzvlərinin konfransı tərəfindən həyata keçirilə bilər.

Vəkillər Kollegiyasının ümumi yığıncağı üç ildə bir dəfədən az olmayaraq Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti tərəfindən çağırılır. Zərurət olduqda isə Vəkillər Kollegiyasının növbədənənar ümumi yığıncağı iki ildə bir dəfədən çox olmamaq şərti ilə Vəkillər Kollegiyasının üzvlərinin üçdə birinin tələbi əsasında çağırıla bilər. Vəkillər Kollegiyasının ümumi yığıncağı çağırıldıqda Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti iki ay ərzində onun təşkilini və keçirilməsini təmin edir.

Vəkillər Kollegiyası üzvlərinin konfransı təmsilçilik normaları əsasında və yuxarıda göstərilmiş ümumi yığıncağın müstəsna səlahiyyətləri daxilində keçirilir. Vəkillər Kollegiyası üzvlərinin konfransının çağırılma və keçirilmə qaydası Vəkillər Kollegiyasının Nizamnaməsi ilə müəyyən olunur.

Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin sədri, sədr müavinləri və digər üzvləri üç ildən az olmayan müddət ərzində vəkil işləmiş, Vəkillər Kollegiyasının üzvləri arasında nüfuza malik olan və seçkilər gününədək intizam tənbehi olmayan şəxslər seçilə bilərlər.

Rəyasət Heyətinin sədri, sədr müavinləri və digər üzvləri Vəkillər Kollegiyası üzvlərinin ümumi yığıncağında beş il müddətinə seçilirlər. Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin sədri və sədr müavinləri eyni zamanda müvafiq olaraq Vəkillər Kollegiyasının sədri və onun müavinləri hesab olunurlar. Heç kəs iki dəfədən artıq təkrarən Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin sədri seçilə bilməz.

Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti aşağıdakı səlahiyyətləri həyata keçirir:

- ümumi yığıncağı çağırır və onun qərarlarının icrasını təşkil edir;
- Vəkillər Kollegiyasının üzvlüyünə qəbul olunma məsələsini həll edir, müəyyən olunmuş qaydada (m. 23) vəkillik fəaliyyətinə xitam verilməsi ilə bağlı səlahiyyətlərini həyata keçirir, vəkil reyestrini aparır;
- dövlət hesabına hüquqi yardım göstərən vəkillərin növbətçilik siyahılarını tərtib edir və müvəqqəti saxlanma yerlərinə təqdim edir;
- İxtisas Komissiyasına üzvlər təyin edir;
- ixtisas imtahanının qaydalarını və onun keçirilməsinin dövriliyini müəyyən edir;
- vəkillik fəaliyyətinin həyata keçirilməsi məsələlərinə dair metodik tövsiyələr hazırlayır;
- vəkillər haqqında intizam icraatı başlayır;
- vəkillər arasında qanunvericilik və məhkəmə təcrübəsi sahəsində məlumatlandırma işinin aparılmasını təşkil edir;
- Rəyasət Heyəti aparatının strukturunu, ştat cədvəlini, xərclər smetasını və işçilərin əmək haqqını təsdiq edir və "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunda nəzərdə tutulmuş digər məsələləri həll edir.

Üzvlərinin üçdə iki hissəsi iştirak etdikdə Rəyasət Heyətinin iclasları səlahiyyətlidir. Rəyasət Heyətinin iclaslarında qərarlar sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyəti sədrinin səlahiyyətlərinə aiddir:

- Vəkillər Kollegiyasını təmsil etmək;
- Rəyasət Heyətinin işini təşkil və aparatının işinə rəhbərlik etmək;
- "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada kollegiyaya qəbul, vəkillərin kollegiyadan xaric edilməyə dair məsələləri Rəyasət Heyətinin iclaslarında baxılması üçün hazırlamaq və təqdim etmək;
- Rəyasət Heyətinin iclaslarına sədrlik etmək;
- Rəyasət Heyəti aparatının işçilərini işə qəbul və işdən azad etmək;
- Rəyasət Heyəti aparatının işçiləri tərəfindən əmək və icra intizamına əməl olunmasında nəzarət etmək;
- statistika hesabatının təhlilini təşkil etmək;
- vətəndaşları qəbul etmək, onların qəbulu, ərizə və şikayətlərinə baxılması sahəsində Rəyasət Heyətinin işini təşkil etmək;
- təsdiq olunmuş smeta daxilində maliyyə vəsaitləri üzərində sərəncam vermək.

Vəkillərin İxtisas Komissiyası beş vəkil, üç hakim və üç hüquqşünas alimdən, ümumilikdə isə on bir üzvdən ibarət tərkibdə vəkilliyə namizədlərin "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunda nəzərdə tutulmuş tələblərə uyğunluğu və peşə hazırlığının müəyyən edilməsi üçün yaradılır.

İxtisas Komissiyasının vəkil olan üzvləri müvafiq olaraq Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti, hakim olan üzvləri Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin Plenumu, hüquqşünas alim olan üzvləri isə Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən təyin olunur.

İxtisas Komissiyası vəkilliyə namizədlərin peşə yararlılığının müəyyən edilməsi məqsədi ilə mütləq ixtisas imtahanı qəbul edir, zəruri hallarda baxılan məsələlər üzrə dövlət orqanlarından, digər hüquqi və fiziki şəxslərdən müvafiq sənədlər və məlumatlar tələb edir.

İxtisas Komissiyası vəkilliyə namizədlərin peşə yararlılığını müəyyən etdikdə Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinə müvafiq rəy təqdim edir. Üzvlərinin üçdə iki hissəsi iştirak etdikdə İxtisas Komissiyasının iclası səlahiyyətlidir və qərarlar sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Vəkilliyə namizəd Vəkillər Kollegiyasının üzvlüyünə qəbul etməkdən imtina haqqında qərardan həmin qərar ona təqdim edildiyi gündən iyirmi gün müddətində məhkəməyə qanunvericiliyin və ixtisas imtahanı qaydalarının tətbiqinin pozulmasına dair şikayət verə bilər. İxtisas imtahanını verə bilməyən şəxs bir ildən tez olmamaqla İxtisas Komissiyasının rəyi əsasında təkrar imtahana buraxıla bilər.

İxtisas imtahanının qaydaları Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti tərəfindən müəyyən edilir. İxtisas Komissiyası Vəkillər Kollegiyasının ümumi yığıncağı tərəfindən qəbul edilən Əsasnaməyə müvafiq olaraq fəaliyyət göstərir.

Beləliklə, suala nəticə olaraq qeyd edirik ki, Azərbaycan Respublikasında qeyri-dövlət, müstəqil, özünü idarə edən və bütün vəkillərin daxil olduğu Vəkillər

Kollegiyası fəaliyyət göstərir. Vəkillər Kollegiyasının üzvü olmayan şəxslər vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul ola bilməzlər. Vəkillər Kollegiyası hüquqi şəxsdir. Vəkillər Kollegiyasının vəsaiti ona daxil olan üzvlük haqqından yaranır.

Vəkillər Kollegiyasının təşkili və fəaliyyəti "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunla və ona müvafiq olaraq qəbul edilmiş Vəkillər Kollegiyasının Nizamnaməsi ilə müəyyən edilir.

Sual 3. Vəkillərin ümumi və prosesual səlahiyyətləri

Vəkillərin ümumi səlahiyyətləri - hüquq və vəzifələri Azərbaycan Respublikasının "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanununda, prosesual hüquqları və vəzifələri isə Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər, Cinayət-Prosesual və Mülki-Prosesual məəcəllələrində öz əksini tapmışdır.

Əvvəlcə vəkillərin ümumi səlahiyyətlərini araşdıraq.

Vəkillər müstəqildirlər və yalnız "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunun tələblərinə tabedirlər.

Vəkillər aşağıdakı hüquqlara malikdirlər:

- hüquqi yardım üçün müraciət edən fiziki və hüquqi şəxslərin müdafiəçisi olmaq, onların mənafeələrini təhqiqat, istintaq, məhkəmə, digər dövlət orqanlarında, təşkilatlarında, qeyri-dövlət təşkilatlarında, xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda təmsil etmək;

- öz fəaliyyətində qanunvericiliklə qadağan olunmamış və vəkil etikasına zidd olmayan bütün üsullardan və vasitələrdən istifadə etmək;

- peşə fəaliyyətini həyata keçirməklə əlaqədar müstəqil araşdırmalar aparmaq, sənəd toplamaq, hüquqi yardım göstərmək üçün zəruri olan arayışları və digər sənədləri idarə, təşkilat və müəssisələrdən tələb etmək, onlarla tanış olmaq və həmin sənədlərin surətlərini çıxarmaq;

- xüsusi bilik tələb edən məsələlərin araşdırılması üçün mütəxəssislərdən rəy almaq;

- qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada texniki vasitələrdən istifadə etmək;

- qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada müdafiə və ya tənqil

edilən şəxslə təklidə, maneəsiz görüşüb danışmaq.

Peşə fəaliyyətini həyata keçirərkən vəkilin vəzifələrinə aiddir:

- qanunun tələblərini icra etmək, müdafiə edilən və ya hüquqları təmsil edilən şəxsin mənafeələrini qorumaq üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş bütün üsullardan istifadə etmək;

- vəkil sirrini qorumaq, vəkil andına və vəkil etikasına riayət etmək;

- yalnız qanunun tələblərini rəhbər tutmaq;

- hüquqi yardımın göstərilməsi üçün müraciət etmiş şəxsin maraqlarına zidd və hüquqlarının həyata keçirilməsinə mane olan hər hansı hərəkəti, müdafiəçisi olduğu şəxsin mənafeyinə zidd olaraq onun törədilmiş cinayətlə əlaqəsini və təqsirini təsdiq, zərərçəkmişlə barışıqını elan və ona qarşı qaldırılmış mülki iddianı qəbul etməmək, müdafiəsinə yönəlmiş şikayəti geri götürməmək;

- mənafeyi təmsil edilən və ya müdafiə edilən şəxsin icazəsi olmadan hüquqi yardımın göstərilməsi ilə əlaqədar vəkilə məlum olan faktları və sənədləri, eləcə də mənafeviyyətə, demokratik cəmiyyətdə ictimai qaydaya və ya dövlət təhlükəsizliyinə ziyan vura bilən, həmçinin yetkinlik yaşına çatmamışların mənafeələri və ya tərəflərin şəxsi və ailə həyatının müdafiəsi tələb edərsə, belə məlumatları yaymamaq;

- vəkil sirrindən özünün şəxsi və ya başqasının mənafeyi üçün istifadə etməmək;

- özü tərəfindən qəbul edilən müdafiə öhdəliyindən imtina etməmək;

- "Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunundan irəli gələn tələblərə əməl etmək.

AR CPM-in 114-cü maddəsinin tələblərinə görə müdafiəçinin cinayət prosesində sonrakı iştirakını istisna edən hallar aşağıdakılardır:

- cinayət prosesində iştirak edən və ya əvvəllər iştirak etmiş hakimlə, andlı iclasçı ilə, prokurorla, müstəntiqlə, təhqiqatçı ilə və ya məhkəmə iclasının katibi ilə qohumluq əlaqələrinin, habelə bu şəxslərdən şəxsi və ya xidməti asılılığın olması;

- cinayət təqibi üzrə icraatda hakim, andlı iclasçı, prokuror, müstəntiq, təhqiqatçı, hal şahidi, məhkəmə iclasının katibi, tərcüməçi, mütəxəssis, ekspert və ya şahid qismində iştirak etməsi;

- hakim, prokuror, müstəntiq və ya təhqiqatçı vəzifələrini tutması (təqsirləndirilən, şübhəli şəxsin və ya cinayət prosesinin fəaliyyət qabiliyyəti olmayan iştirakçısının qanuni nümayəndəsi olması, yaxud mülki iddiaçı və ya mülki cavabdeh kimi tanınmış işlədiyi orqanın nümayəndəsi qismində iştirak etməsi hallarından başqa);

- qanuni mənafeyini müdafiə etdiyi təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxsin, həmçinin təmsil etdiyi mülki iddiaçı, yaxud mülki cavabdehin qanuni mənafeyi ilə ziddiyyət təşkil edən şəxsə hüquqi yardım göstərməsi;

- qanuna və ya məhkəmənin hökmünə əsasən müdafiəçi və ya nümayəndə olmaq hüququnun olması;

- müdafiəçi və ya nümayəndə qismində təyin edilmiş şəxsin səriştəsi-

nə və ya vicdanlı olmasma şübhə və digər əsaslı səbəblər olduqda, müdafiə olunan, yaxud təmsil etdiyi şəxsin vəsatəti əsasında müdafiəçi və ya nümayəndə cinayət prosesindən kənarlaşdırılmalıdır.

Hüquqi yardımın göstərilməsi üçün müraciət etmiş fiziki və hüquqi şəxslərə məxsus və iddia obyektinə olan əmlak və hüquqların vəkildən öz adına və ya başqa şəxslər üçün alınması və başqa yolla əldə edilməsi qadağandır.

Vəkilin peşə vəzifələrinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar aldığı məlumatlar, verdiyi məsləhətlər və arayışlar *vəkil sirrini* təşkil edir.

Peşə vəzifələrini həyata keçirərkən məlum olan ibtidai istintaqın sirrini təşkil edən məlumatların vəkildən yayılması yalnız prokurorun və yaxud müstəntiqin icazəsi ilə ola bilər. İbtidai istintaqın sirrini təşkil edən məlumatların yayılmasında təqsiri olan vəkillər qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Təhqiqat və ya ibtidai istintaq məlumatlarını yayma cinayəti Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 300-cü maddəsində öz əksini belə tapmışdır: qanunla müəyyən edilmiş qaydada yayılmaması barədə xəbərdarlıq edilmiş şəxs tərəfindən təhqiqatçının, müstəntiqin, prokurorun və ya məhkəmə nəzarəti funksiyasını həyata keçirən hakimlərin icazəsi olmadan təhqiqat və ya ibtidai istintaq məlumatlarının yayılması maraqlı şəxsə mə-nəvi və ya maddi ziyan vurulmasından səbəb olduqda həmin şəxs 500 manatdan 1000 manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya 6 ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Müraciət etmiş şəxsə hüquqi yardımın göstərilməsi ilə əlaqədar olaraq vəkildən məlum olmuş hallar barədə o, şahid kimi çağırılı və dindirilə bilməz. Vəkil göstərilən hallar barədə izah verməməli və ona etibar edən şəxsin bildirdiyi məlumatı yaymamalıdır. Vəkil sirrini təşkil edən məlumatlar vəkildən hüquqi yardım göstərdiyi cinayət, mülki və inzibati işlər üzrə, həmçinin həmin vəkildən iştirakı ilə aparılan məhkəmə prosesində sübut kimi qiymətləndirilə bilməz. Vəkillər üçün nəzərdə tutulmuş bu göstərilən təminatlardan başqa digər təminatlar Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir.

"Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunun 18-ci maddəsinə görə vəkildən etikası aşağıdakılardan ibarətdir:

Vəkil peşə fəaliyyətini həyata keçirərkən " Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunla müəyyən edilmiş qaydada öz vəzifələrini mükəmməl icra etməli, vəkildən sirrindən özünün şəxsi və başqalarının tamahkarlıq və digər məqsədləri üçün istifadə etməməli, hüquq müdafiə fəaliyyəti ilə bir araya sığmayan hərəkətlərə, qanunsuz hərəkətlərin törədilməsinə çağırışlara, insanın şərəf və ləyaqətini alçaldan kobud, təhqiramiz hərəkətlərə və sözlərə yol verməməli, məhkəmə iclasında hakimə mane olmamalı, bu iclasda çıxış edənlərin sözlərini kəsməməli, iclasın iş qaydasını pozmamalı və Vəkillər Kollegiyasının ümumi yığıncağı tərəfindən qəbul olunmuş "Vəkillərin davranış qaydaları haqqında" Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş vəkildən etikasının digər tələblərinə riayət etməlidir.

Vəkil tərəfindən göstərilən hüquqi yardımın haqqının ödənilməsi, vəkillik fəaliyyətinin fərdi qaydada və ya Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun vəkildən (vəkillər) tərəfindən yaradılmış vəkildən qurumlarının tərkibində

həyata keçirilməsi nəzərə alınmaqla tərəflər arasında bağlanmış müqavilə əsasında həyata keçirilir.

Vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün yaradılmış qurumun əməkdaşı olan vəkilin və ya fərdi qaydada fəaliyyət göstərən vəkilin qonoranının məbləği vəkilin yardımından istifadə edən şəxs və onu vəkil yardımı ilə təmin edən qurumun və ya fərdi qaydada fəaliyyət göstərən vəkil arasında bağlanmış, göstərilən yardımın və qonorarm məbləğini və şərtlərini əks etdirən müqavilə əsasında ödənilməlidir.

Vəkil qurumları və ya fərdi qaydada fəaliyyət göstərən vəkillər tərəfindən hüquqi yardımın göstərilməsinə görə təyin edilən haqqm məbləğinin məhdudlaşdırılması qadağandır. Hüquqi yardımın göstərilməsinə görə ödənilən haqqın məbləğinin təyin edilməsi bu yardımı göstərən tərəfin müstəsna hüququdur və yalnız tərəflərin razılığı ilə tənzimlənir.

Vəkilin xidmətlərini ödəmək üçün kifayət qədər vəsaiti olmayan şəxslərə hüquqi yardımın göstərilməsinə görə vəkilə dövlət hesabına ödənilən hüquqi yardım haqqının məbləği və ödənilməsi qaydası qanunvericiliklə müəyyən olunur.

Qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada, inzibati və cinayət işləri üzrə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxslərə və məhkəmədə vəkilin xidmətlərini ödəmək üçün kifayət qədər vəsaiti olmayan şəxslərə hər hansı bir məhdudiyət qoyulmadan vəkil tərəfindən göstərilən hüquqi yardım dövlət hesabına həyata keçirilir. Dövlət hesabına ödənilən hüquqi yardımın məbləği və ödənilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir.

Tutulmuş şəxs tərəfindən müvəqqəti saxlama yeri üzrə ərazidə yerləşən vəkil qurumlarından və fərdi qaydada fəaliyyət göstərən vəkillər sırasından Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti tərəfindən müəyyən olunmuş qaydada tərtib edilən növbətçilik siyahısına uyğun olaraq vəkil dəvət olunur və tərəflər arasında qarşılıqlı razılaşmaya əsasən müqavilə bağlanır.

Maddi vəziyyətinə görə öz hesabına vəkil tutmaq imkanı olmayan tutulmuş şəxsə dövlət hesabına hüquqi yardım göstərən növbətçi vəkil öz vəzifələrini yerinə yetirməkdən imtina edə bilməz.

Vəkillər tərəfindən peşə vəzifələrinin həyata keçirilməsi ilə bağlı yol verilən intizam pozuntularına dair şikayətlərə və müraciətlərə baxılması və onların intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi ilə əlaqədar məsələlərin həll olunması üçün Vəkillər Kollegiyasının nəzdində Vəkillərin İntizam Komissiyası yaradılır.

Vəkillərin İntizam Komissiyası "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanuna və onun əsasında Vəkillər Kollegiyasının Ümumi yığıncağı tərəfindən qəbul edilən Əsasnaməyə müvafiq olaraq fəaliyyət göstərir.

Vəkil peşə borcunu həyata keçirərkən "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunun və digər qanunvericilik aktlarının tələblərinin, vəkillərin davranış qaydaları haqqında Əsasnamənin, o cümlədən vəkil etikası normalarının pozulması halları aşkar olunduqda o, intizam məsuliyyətinə cəlb edilir. Vəkil yalnız İntizam Komissiyasının rəyinə əsasən Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti tərəfindən intizam məsuliyyətinə cəlb edilir. Vəkil

haqqında intizam tənbehi intizam pozuntusunun aşkar edildiyi gündən altı ay, törədildiyi gündən isə bir il müddətində tətbiq edilə bilər.

Vəkillər barəsində intizam icraatı Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətində başlanır. İntizam Komissiyası intizam icraatına başladığı gündən bir ay müddətində, bir qayda olaraq, vəkilin iştirakı ilə araşdırma aparır və müvafiq rəyini Rəyasət Heyətinə təqdim edir.

İntizam Komissiyasının rəyi əsasında Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti tərəfindən *vəkilə aşağıdakı intizam tədbirləri tətbiq edilə bilər:*

- irad tutma;
- töhmət;
- üç aydan bir il müddətində vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olmanın dayandırılması.

Vəkilin hərəkətində pozuntu müəyyən edilmədikdə və ya icraata başlama müddəti keçdikdə intizam icraatına xitam verilir. Barəsində vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olmanın dayandırılması haqqında qərar qəbul edilmiş şəxs Vəkillər Kollegiyasının seçkili orqanlarında vəzifəyə seçilə bilməz. Üç aydan bir il müddətində vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olmanın dayandırılması haqqında qərardan məhkəməyə şikayət vermək olar.

Vəkillər Kollegiyasından xaric edilməyə səbəb ola biləcək əsaslar olduqda İntizam Komissiyasının rəyi əsasında Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti məsələnin həlli üçün məhkəməyə müraciət edərək həmin məsələ ilə bağlı məhkəmə qərarı qanuni qüvvəyə minənədək vəkilin fəaliyyətini dayandıra bilər.

Vəkilin fəaliyyətinə aşağıdakı hallarda xitam verilə bilər:

- öz arzusu ilə fəaliyyətinə xitam verilməsi barədə yazılı ərizə verildikdə;
- barəsində məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş ittihamedicisi hökmü və ya tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqinə dair qərarı olduqda;
- fəaliyyət qabiliyyətsizliliyi və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyətliliyi məhkəmə tərəfindən müəyyən edildikdə;
- vəfat etdikdə;
- məhkəmə tərəfindən ölmüş elan edildikdə və ya itkin düşmüş hesab edildikdə;
- Vəkillər Kollegiyasının üzvlüyündən xaric edildikdə;
- Qanunla vəkiliyə namizədlər üçün müəyyən edilmiş tələblərə uyğun gəlmədiyi aşkar edildikdə;
- üzvlük haqqını altı aydan artıq müddətə üzrsüz səbəbdən ödəmədikdə.

Vəkillərin fəaliyyətinə Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin qərarı ilə xitam verilir. Vəkillər Kollegiyasının üzvlüyündən xaric edildiyi və üzvlük haqqını altı aydan artıq müddətdə üzrsüz səbəbdən ödəmədiyi hallarda vəkillərin fəaliyyətinə xitam verilməsi yalnız vəkilin kollegiyadan xaric olunması barədə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı əsasında həyata keçirilə bilər.

Yuxarıda qeyd olunanlardan başqa vəkillərin prosesual səlahiyyətlərinin üç istiqamətdə: cinayət, mülki və inzibati xətalar haqqında işlərin icraatı ilə bağlı öyrənilməsi də vacib məqamlardan biridir.

Cinayət prosesində vəkilin (müdafiəçinin) səlahiyyətləri

Cinayət mühakimə icraatında vəkilin iştirakı vəkillik fəaliyyətinin mühüm formasıdır.

AR CPM-in 7.0.27-ci maddəsinə əsasən, **müdafiə** - cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətməsi istinad edilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamın təkzibi və ya yüngülləşdirilməsi, onun hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, habelə cinayət təqibinə qanunsuz məruz qalmış şəxsin pozulmuş hüquq və azadlıqlarının bərpası məqsədi ilə həyata keçirilən prosessual fəaliyyətdir.

Cinayət prosesində təqsirləndirilən şəxsə bəraət qazandıran və ya onun məsuliyyətini yüngülləşdirən halları aydınlaşdırmaq məqsədi ilə qanunda göstərilən müdafiə vasitələrindən və üsullarından istifadə edərək lazımi hüquqi yardım göstərmək vəzifəsini daşıyan şəxs müdafiəçi hesab olunur.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92-ci maddəsinə əsasən, cinayət prosesində müdafiəçi qismində yalnız Azərbaycan Respublikasının ərazisində vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququna malik olan vəkil iştirak edə bilər. Müdafiəçi şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiəsini öz öhdəsinə götürdükdə, cinayət prosesini həyata keçirən orqana şəxsiyyətini və Azərbaycan Respublikasının ərazisində vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququnu təsdiq edən sənədi və vəkil qurumunun orderini təqdim etməlidir.

Cinayət prosesində müdafiəçinin iştirakı aşağıdakı hallarda təmin olunmalıdır:

- 1) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs tələb etdikdə;
- 2) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs lal, kor, kar olduğuna, danışmaq, eşitmək, görmək funksiyalarında digər ciddi qüsurlar olduğuna, uzun sürən ağır xəstəliyinə, habelə kəmağıllığa, aşkar əqli zəifliyə və ya digər qüsuslara görə müdafiə hüququnu müstəqil həyata keçirə bilmədikdə;
- 3) cinayət təqibi üzrə icraat aparılan anda şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsdə ruhi xəstəliyin kəskinləşməsi və ya müvəqqəti ruhi pozuntu aşkar edildikdə;
- 4) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs cinayət mühakimə icraatının aparıldığı dili bilmədikdə;
- 5) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs cinayəti törədərkən yetkinlik yaşına çatmadıqda;
- 6) təqsirləndirilən şəxs müddətli hərbi xidmət qulluqçusu olduqda;
- 7) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə xüsusilə ağır cinayət törətməsi istinad edildikdə;
- 8) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs məcburi qaydada xüsusi tibb (stasionar müalicə-psixiatriya) müəssisəsinə yerləşdirildikdə;
- 9) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs tutulduqda və ya təqsirləndirilən şəxs haqqında qətimkan tədbiri qismində həbs tətbiq edildikdə (tutulmuş şəxsin vəkildən imtina etmək halı istisna haldır);
- 10) cinayət təqibi cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddətləri keçdikdən sonra həyata keçirildikdə;
- 11) təqsirləndirilən şəxslərin qanuni mənafeləri arasında ziddiyyət mövcuddursa və onlardan birinin müdafiəçisi olduqda;
- 12) cinayət təqibi cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli anlaqsız

vəziyyətdə törədən şəxs barəsində həyata keçirildikdə;

13) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin fəaliyyət qabiliyyəti olmadıqda. *Cinayət-prosessual qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada müdafiəçi aşağıdakı hüquqları həyata keçirir:*

- şübhənin və ya ittihamın mahiyyətini bilmək;
- söhbətlərin sayı və müddəti məhdudlaşdırılmadan müdafiə etdiyi şəxslə təklidə görüşmək və konfidensial ünsiyyət saxlamaq;

cinayət prosesini həyata keçirən orqanın təklifi ilə bu orqanın apardığı istintaq və ya digər prosesual hərəkətlərdə, habelə müdafiə etdiyi şəxsin iştirakı ilə hər hansı istintaq və ya digər prosesual hərəkətlərdə iştirak etmək;

- etirazlar etmək və vəsatətlər vermək;
- təhqiqatçının, müstəntiqin və ya prokurorun hərəkətlərindən və qərarlarından şikayət etmək;

- hökmdən və ya məhkəmənin digər qərarlarından apellyasiya, kassasiya və ya əlavə kassasiya qaydasında şikayət vermək;

- digər tərəfin qanunsuz hərəkətlərinə öz etirazını bildirmək;

- cinayət prosesinin gedişində şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə hüquqi yardım göstərildikdə müdafiə etdiyi şəxsin hesabına, hüquqi yardım pulsuz göstərildikdə isə Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına haqq almaq;

- AR CPM-də nəzərdə tutulmuş digər hüquqlardan istifadə etmək.

Müdafiəçi aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirməlidir:

1) cinayət prosesində iştirak edərkən qanunun tələblərini rəhbər tutmaq; şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin qanuni mənafeyinin müdafiəsini bütün qanuni üsullarla həyata keçirmək; onun vəziyyətində işin mümkün dərəcədə xeyrinə başa çatdırılması üçün müdafiə etdiyi şəxsə zəruri hüquqi məsləhətlər vermək və müdafiə tərəfin seçdiyi mövqə üzrə hərəkət etmək; vəkil sirrini qorumaq və vəkil andma riyət etmək;

2) cinayət prosesini həyata keçirən orqana müdafiəçi səlahiyyətlərini təsdiq edən sənədləri təqdim etmək, cinayət mühakimə icraatı zamanı vəkil etikasına riyət etmək;

3) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə hüquqi yardım göstərilməsi üçün cinayət prosesini həyata keçirən orqanın çağırışı ilə gəlmək;

4) müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyinə zidd olmadıqda, həmin şəxsin razılığı ilə onda olan əşya və sənədləri cinayət prosesini həyata keçirən orqanın tələbi ilə təqdim etmək;

5) məhkəmə iclasında sədrlik edənin göstərişlərinə tabe olmaq;

6) məhkəmə iclasında sədrlik edənin icazəsi olmadan fasilə elan ediləndə məhkəmənin iclas zalını tərk etməmək;

7) məhkəmə iclasında qaydaya riyət etmək;

8) şəxsi həyatının toxunulmazlığına, ailə, dövlət, peşə, kommersiya və qanunla qorunan digər sirlərə toxunan hallar barədə məlumatları yaymamaq;

9) AR CPM-də nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri yerinə yetirmək. Cinayət prosesində iştirak edən müdafiəçiyə aşağıdakılar qadağan edilir:

a) müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyinə zidd olaraq hər hansı hərəkəti etmək, o cümlədən onun törədilmiş cinayətlə əlaqəsini və təqsirini təsdiq etmək, ona qarşı qaldırılmış mülki iddianı qəbul etmək, onun iştirakı ilə aparılan prosessual hərəkətlərdə iştirakdan imtina etmək və onun hüquqlarının həyata keçirilməsinə mane olmaq;

b) yeni cinayətin hazırlanması və ya törədilməsi barədə məlumat alınması, habelə müdafiəni lazımı qaydada həyata keçirməməsinə görə vəkilin məsuliyyət məsələsi həll edilərkən müdafiə olunan şəxsin dəlillərinin təkzib edilməsi halları istisna olmaqla, hüquqi yardım göstərilməsi ilə əlaqədar ona məlum olan məlumatlardan müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyi ziddinə istifadə oluna bilərsə, onları yaymaq;

c) özbaşına müdafiədən imtina etmək və ya müdafiəçi qismində səlahiyyətlərinə xitam vermək, habelə təqsirləndirilən şəxslərin qanuni mənafevləri arasında ziddiyyət olduqda onlardan ikisini və daha çoxunu müdafiə etmək;

ç) başqa müdafiəçinin cinayət prosesində iştirakına və ya dəvət edilməsinə mane olmaq;

d) cinayət prosesində iştirak etmək üçün öz səlahiyyətlərini başqasına etibar etmək;

e) müdafiə etdiyi şəxsin razılığı olmadan hər hansı şəxsi şahid və ya ekspert qismində çağırmaq, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin hadisə ilə əlaqəsi, cinayət törətməkdə təqsirli olduğunu, zərərçəkmiş şəxslə barışdığını elan etmək, mülki iddianı tanımaq, müdafiə etdiyi şəxsin şikayətindən və ya ittiham hökmündən verdiyi şikayətdən imtina etmək.

Cinayət prosesində müdafiəçinin hüquqi yardımının ödənilməsi AR CPM-in 193-cü maddəsi ilə tənzimlənir. Şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçinin xidmətlərini ödəməyə kifayət qədər vəsaiti yoxdursa və müdafiəçinin cinayət prosesində iştirakı AR CPM-in 92.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda təmin olunmalıdır, cinayət prosesini həyata keçirən orqan həmin şəxsə hüquqi yardımın göstərilməsini dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına təmin etməlidir.

Məhkəmə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin orta aylıq gəlirini, maddi, əmlak və ailə vəziyyətini, habelə digər halları nəzərə alaraq həmin şəxsin müdafiəçi tərəfindən göstərilən hüquqi yardımı ödəməkdən azad edilməsi və ödəmənin dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına həyata keçirilməsi barədə əsaslandırılmış qərar qəbul edir.

Məhkəmə iclasma gəlməmiş müdafiəçinin əvəz edilməsinə təqsirləndirilən şəxsin razılığı ilə yol verilir.

Müdafiəçi AR CPM-in 409-cü maddəsinə görə kassasiya şikayəti (yalnız məhkumun mənafevlərinə aid hissədən) vermək hüququna, 422-ci maddəsinə görə isə əlavə kassasiya qaydasında (məhkumun xahişi ilə vəkillik fəaliyyətini həyata keçirmək hüququna malik olan və Vəkillər Kollegiyasının müvafiq qurumunun orderini almış vəkil) şikayət vermək hüququna malikdir.

Mülki prosedə vəkilin səlahiyyətləri

Vəkilin məhkəmə zamanı mülki prosedə səlahiyyətləri Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 66-69 və 73-cü maddələri ilə

tənzimlənir. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülki prosesdə vəkil kimi Azərbaycan Respublikasında müəyyən olunmuş qaydada səlahiyyəti təsdiq olunmuş vəkillər iştirak edə bilirlər.

Kassasiya və əlavə kassasiya şikayətləri, habelə məhkəmə aktma yeni açılmış hallar üzrə yenidən baxılması haqqında ərizələr yalnız vəkil tərəfindən tərtib edildikdə icraata qəbul edilir. Kassasiya və əlavə kassasiya qaydasında, habelə məhkəmə aktma yeni açılmış hallar üzrə yenidən baxıldıqda işdə iştirak edən şəxslər məhkəmə iclaslarında yalnız vəkillə birgə iştirak edirlər.

MPM ilə vəkilin prosesdə məcburi iştirakı tələb olunduğu hallarda işdə iştirak edən şəxslərin vəkilin xidmətlərini ödəmək üçün kifayət qədər vəsaiti olmadıqda məhkəmə aktını qəbul etmiş məhkəmə işdə iştirak edən şəxslərin yazılı müraciəti əsasında vəkilin prosesdə iştirakını təmin edir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin mülki kollegiyasının və inzibati-iqtisadi kollegiyasının qərarlarından Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan, məhkəmə aktı ilə maraqlarına toxunan şəxslərin müraciətinə əsasən təqdimat vermək hüququna malikdir. Şikayəti işdə vəkillə iştirak edən şəxs verə bilər.

Mülki iş məhkəmə baxışına hazırlandıqda və həmin işə məhkəmədə baxıldıqda vəkil ixtisaslı hüquqi yardım göstərməyə borcludur. Məhkəmə tərəfindən iş buraxılmış vəkil iş materialları ilə tanış olmaq, onlardan çıxarışlar götürmək, surətlərini çıxarmaq, sübutlar təqdim etmək və sübutların tədqiqində iştirak etmək, işdə iştirak edən başqa şəxslərə, şahidlərə, ekspertlərə və mütəxəssislərə suallar vermək, vəsatət vermək, habelə əlavə sübutlar tələb olunması barədə vəsatət vermək, məhkəməyə şifahi və yazılı izahat vermək, məhkəmə baxışı gedişində baş verən bütün məsələlər barədə öz dəlil və mülahizələrini təqdim etmək, işdə iştirak edən digər şəxslərin vəsatət və dəlillərinə etiraz etmək hüququna malikdir.

İşdə iştirak edən şəxslərin tapşırığı ilə vəkalət əsasında vəkil məhkəmə aktlarından şikayət verir və qanunla ona verilmiş digər hüquqlardan istifadə edir.

Vəkil mülki prosesdə həm də nümayəndəliyi həyata keçirə bilər. Vəkilin səlahiyyəti qanunla müəyyən olunmuş qaydada təsdiq edilir.

İnzibati prosesdə vəkilin səlahiyyətləri

İnzibati xətlər qanunvericiliyinə əsasən, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin və zərər çəkmiş şəxsin işə baxılarkən müvafiq olaraq müdafiəçinin və nümayəndənin hüquqi yardımından istifadə etmək hüququ vardır.

Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 374-376-cı maddələrində göstəriləyi kimi, vəkil inzibati xətlər haqqında işlərin icraatı zamanı hüquqi və fiziki şəxslərin nümayəndəsi və ya müdafiəçisi kimi iştirak edir.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə hüquqi yardım göstərmək üçün inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata müdafiəçi, zərər çəkmiş şəxsə hüquqi yardım göstərmək üçün isə nümayəndə buraxılır.

Müdafiəçi sifəti ilə və nümayəndə kimi inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatda vəkil və ya digər şəxslər iştirak edə bilirlər.

İnzibati xəta haqqında protokol tərtib edildiyi vaxtdan müdafiəçi və nümayəndə inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda iştirak etməyə

buraxılırlar. Törədilmiş inzibati xətaya görə fiziki şəxs barəsində inzibati qaydada tutmaq tətbiq edildiyi hallarda müdafiəçi həmin şəxsin inzibati qaydada tutulduğu vaxtdan inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatda iştirak etməyə buraxılır.

Müdafiəçinin və nümayəndənin aşağıdakı hüquqları vardır:

- işin bütün materialları ilə tanış olmaq;
- sübutlar təqdim etmək;
- vəsatət və etirazlar vermək;
- işin baxılmasında iştirak etmək;
- inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirlərinin tətbiqindən və iş üzrə qəbul edilmiş qərardan şikayət vermək.

Müdafiəçi və nümayəndə AR İXM ilə müəyyən edilmiş digər hüquqlardan da istifadə edə bilərlər.

Vəkilin səlahiyyəti vəkil qurumları tərəfindən verilən orderlə, nümayəndənin səlahiyyəti isə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada verilən etibarnamə ilə təsdiq edilir.

İnzibati qaydada tutulan yetkinlik yaşma çatmayanların, icraatın aparıldığı dili bilməyənlərin, lal, kar, kor, fiziki və ya psixi qüsurları üzündən özlərinin müdafiə hüququnu həyata keçirə bilməyən digər şəxslərin işlərində vəkilin iştirakı məcburidir.

Göstərilən hallarda barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin müdafiəçidən imtinası qəbul olunmur.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs tərəfindən seçilmiş vəkilin gəlməsi qeyri-mümkün olduqda hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada həmin şəxsi vəkil ilə təmin edir.

Maddi vəziyyətinə görə öz hesabına vəkil tutmaq imkanı olmadıqda, inzibati qaydada tutulmuş şəxsə hüquqi yardım dövlətin vəsaiti hesabına göstərilir. Belə halda vəkil öz vəzifələrini yerinə yetirməkdən imtina edə bilməz.

Müdafiəçi vəzifəsinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar olaraq inzibati xəta törətmiş şəxsin ona bildirdiyi hallar haqqında inzibati xəta törətmiş şəxsin vəkili şahid kimi sorğu-sual edilə bilməz.

İnzibati qaydada tutulmuş şəxsin hüquqlarının təmin edilməsi ilə bağlı səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) digər tədbirlərlə yanaşı, onun vəkilinə məlumat verməli; tutulmuş şəxsə öz vəkili ilə əlaqə saxlamaq və onunla görüşmək imkanı yaratmalı; tutulmuş şəxsin öz vəkili olmadıqda ona müvəqqəti saxlama yeri üzrə ərazidə hüquq məsləhətxanasında və ya qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada hüquqi yardımın göstərilməsi fəaliyyəti ilə məşğul olan digər təşkilatlarda fəaliyyət göstərən vəkillərin siyahısını təqdim etməli, seçilmiş vəkillə əlaqə saxlamaq və onunla görüşmək imkanı yaratmalıdır.

Beləliklə, suala nəticə olaraq onu da qeyd edirik ki, vəkillər mütəmadi olaraq Ədliyyə Akademiyasının tədris-elm müəssisəsində peşə hazırlığına və ixtisasının artırılmasına cəlb edilirlər.

Vəkilin qanun pozuntusuna yol verməsi nəticəsində müdafiə edilən və yaxud təmsil edilən şəxsin əmlakına bilavasitə zərər dəyərsə, buna vəkil maddi məsuliyyət daşıyır. Müdafiə edilən və ya təmsil edilən şəxslər qarşısındakı məsuliyyətinə zəmanət vermək məqsədilə vəkillərin sığorta bank hesabı yaradılır. Hər bir vəkil tərəfindən vurulmuş ziyanın ödənilməsi üçün onun vəsaiti kifayət etmədikdə,

məhkəmə qərarına əsasən vəkillərin sığorta bank hesabı vəsaitindən istifadə edilir. Belə hallarda Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti Azərbaycan Respublikasının mülki qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada sığorta bank hesabından ödənilmiş vəsaiti ziyan vurmuş vəkildən tələb etməlidir.

NƏTİCƏ

Beləliklə, hüquq-mühafizə orqanları arasında hüquqi yardımın həyata keçirilməsində, vətəndaşların konstitusion hüquqlarının yerinə yetirilməsində vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslərin rolunu qeyd etdik.

Mövzu 3 sualdan ibarətdir.

Birinci sualda hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnun olduğunu göstərdik. Bu hüquqi yardım vəkillər tərəfindən həyata keçirilir.

Vəkillik dedikdə-əsas vəzifəsi hüquqi yardıma ehtiyacı olan hər bir şəxsə yüksək səviyyəli hüquqi yardımın göstərilməsi üçün xüsusi qaydada yaradılmış peşəkar hüquqşünasların birliyi başa düşülür.

Azərbaycan Respublikasında vəkilliyin fəaliyyəti "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunla, vəkillərin prosessual hüquqları və vəzifələri cinayət-prosessual və mülki-prosessual məcəllələri ilə tənzimlənir.

Mövzunun ikinci sualında vəkilliyə qəbul qaydaları və vəkillər kollegiyasının işinin təşkili haqqında qeyd etdik.

Ali hüquq təhsilli, hüquqşünas ixtisası üzrə 3 ildən az olmayaraq iş stacı olan və ya elmi və pedaqoci təhsil müəssisələrində hüquq sahəsində fəaliyyət göstərən, ixtisas komissiyasında müvəffəqiyyətlə imtahan verən şəxs vəkil ola bilər.

Azərbaycan Respublikasında qeyri-dövlət, müstəqil, özünü idarə edən və bütün vəkillərin daxil olduğu vəkillər kollegiyası fəaliyyət göstərir. Vəkillər kollegiyasının üzvü olmayan şəxslər vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul ola bilməzlər.

Vəkillər kollegiyasının ali orqanı ümumi yığıncaq (konfrans), ali icra orqanı rəyasət heyətidir.

Nəhayət, mövzunun üçüncü sualında vəkillərin ümumi və prosessual səlahiyyətləri araşdırıldı.

Sualda həmçinin vəkilin peşə vəzifələrinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar aldığı məlumatlar, verdiyi məsləhətlər və arayışları vəkil sirtini təşkil etdiyini göstərdik. Sonra vəkilin cinayət, mülki və inzibati prosesdə səlahiyyətlərini qeyd etdik.

Göstərilənlər sizin bir hüquqşünas kimi formalaşmağınızda, hüquq-mühafizə orqanı əməkdaşı kimi isə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi tədbirlərinin həyata keçirilməsində öz əhəmiyyətini göstərəcəkdir.